

Sabahattin Ali'nin Rüzgâr Şiirine Ekolojistik Bir Bakış

DOÇ. DR. METİN AKYÜZ*

Öz

İnsan hem sosyal hem de ekosistemin içine aldığı bir çevre içinde yaşar. Sosyal çevre edebiyatın en eski ve önemli konuları arasında yer alırken ekosistemik çevreye ilgisi son zamanlarda başlamıştır. Ekolojistik de bu ilginin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Disiplinlerarası bir yaklaşım olan ekolojistik ekosistemin sorunlarının edebi metinlerdeki sunumuna odaklanmaktadır. Sabahattin Ali, birçok eserinde sosyo kültürel çevrenin kuşattığı insanların yalnızlığı ve dramına yer vermiştir. Doğal olmayanın insana yabancılaşmayı getirdiğini; insanı mutsuz kıldığını neredeyse bütün yapıtlarında dile getirir. Sabahattin Ali, kültürel olana karşı doğal olanı ve doğayı bir seçenek olarak görür. Bu bağlamda *Rüzgâr* şiiri adeta onun tematik bir poetikasına dönüşmektedir. Ekolojistik açıdan incelenecek olan şiir karşıtlık ilişkileri içinde yükseklik alçaklık, kültür–doğa ile insan merkezilik ve ekomerkezli ilişkiler açısından değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, çözümlenen şiirde kültürel ve doğal değer kavramlarının çatışması ve karşılaştırmasına yer verilerek doğanın her şeye rağmen tartışmasız bir üstünlüğe sahip olduğu vurgusu yapılmıştır.

Anahtar sözcükler: Ekolojistik, Sabahattin Ali, “Rüzgâr” şiiri

AN ECOCRITICAL VIEW OF SABAHATTİN ALİ’S POEM OF “WIND”

Abstract

Human beings live in an environment that is both social and ecosystemic. While the social environment is among the oldest and most important subjects in literature, interest in the ecosystemic environment has only recently begun. Ecocriticism emerged as a product of this interest. Ecocriticism, an interdisciplinary approach, focuses on the presentation of the problems of ecosystem in literary texts. Sabahattin Ali has included the loneliness and drama of people surrounded by the socio-cultural environment in many of his works. He expresses in almost all his works that the unnatural objects alienate people and make them unhappy. Sabahattin Ali sees the natural objects and nature itself as an option against the cultural beings. In this context, the poem *Rüzgâr* virtually turns into his thematic poetics. The poem, which will be examined from an ecocritical perspective, has been evaluated in terms of oppositional relations such as high and low, culture and nature, and anthropocentric and ecocentric relations. As a result, the conflict and comparison of cultural and natural value concepts were included in the analyzed poem, and it was emphasized that nature has an indisputable superiority despite everything.

Keywords: Ecocriticism, Sabahattin Ali, the poem “Rüzgâr”

GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğu andan itibaren doğaya muhtaç olmuş ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için onunla sürekli bir mücadele içine girmiştir. İlk zamanlarda onun gücü karşısında eğilip dönem dönem ona tapınırken, sonraki zamanlarda ise onunla mücadeleye girip işi onu yok etmeye kadar götürmüştür. Doğaya diz çöktürmek isteyen insanın hikâyesi bilinen ilk destan olan Gilgamiş Destanına kadar uzanmaktadır (Bulut Sarıkaya, 2012). İnsanın bu mücadelesinde çok uzun bir dönem doğanın üstünlüğü söz konusuysa zamanla insanoğlunun göreceli bir üstünlüğü yakaladığı söylenebilir. İnsanoğlu, bilim, sanayi ve teknolojik ilerlemelerle birlikte elde etmeye başladığı üstünlükle doğayı kendine göre yeniden biçimlendirme çabasına girmiştir. Bu müdahalelerle doğrudan ve dolaylı olarak doğaya zarar vermeye de başlamıştır. Doğayı dışlayan, onu tehdit eden bir medeniyet kurmuştur. Doğanın dengesini gözetmeden oluşturulan kültür ve medeniyet doğada büyük yıkımların yaşanmasına neden olmaktadır. Bu yıkımların boyutu her geçen gün artarak devam etmektedir. Doğaya verilen zarar, doğada gerçekleştirilen her yıkım aynı zamanda insanın da yıkımıdır. Kontrolsüz kentleşmeden, kâr hırsı üzerine inşa edilen tarım ve sanayi politikalarına, insan kaynaklı orman yangınlarından çevre kirliliklerine kadar her türlü insan faaliyeti doğanın sonunu hazırlamaktadır.

Son 200 yılda dünya nüfusunda yaşanan hızlı artış doğanın dengesinin bozulmasında büyük bir paya sahiptir. Nüfus artışı ile ortaya çıkan insan odaklı dünya algısı doğanın dengesini daha çok bozarken artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılanmak için geliştirilen çözüm yolları dengelerin daha çok sarsılmasına neden olmuştur. Bu durum Marx'ın "metbolik çatlak" adını verdiği sürecin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnsanoğlu elbette gelişmek zorundadır. Ancak bu gelişim doğayla uyumlu bir biçimde sürdürülmelidir. Tamamen insan (kazanç) odaklı yapılan ve kısa süreli dönemde çok kârlı gibi görünen uygulamalar uzun vadede hem insan hem de doğa için büyük zararlara neden olabilmektedir. Bu türden zararların özünü (bütün bilimsel gelişmelere karşın) insan merkezli bilim ve düşünme anlayışı oluşturmaktadır.

İnsanlık tarihi, insanın bütün çalışmalarını doğadan kopma ve ayrışma üzerine kurguladığını göstermektedir. Oysa doğanın sürekliliğini sağlayan bir döngüsü vardır ve insanoğlu bu döngüyü kesintiye uğratmaktadır. Asıl olan Liebig'in dediği gibi "insan, topraktan ne alıyorsa onu toprağa iade etmelidir" (Foster, 2015, s. 28). Bu kesintinin ilk aşamasını kent yaşam biçimi ve kentleşme oluşturmaktadır. Ekolojik denge kentleşmeyle beraber planlı bir biçimde bozulmaya başlar. Kuantum düşüncesinin ortaya koyduğu bir gerçek vardır. "Her şey birbiriyle bağlantılıdır. Birinde gerçekleşen herhangi bir değişim diğerini de derinden etkiler" (Oppermann, 2012, s. 15). Yine Kaos Teorisinde de vurgulandığı gibi (kelebek etkisiyle) doğadaki en küçük bir organizmanın hareketi, varlığı ya da yokluğu büyük değişimlerin yaşanmasına neden olabilmektedir. Dünyada denetlenemeyen ya da insan tarafından takip edilemeyen bir etkileşim düzeneği vardır. Bundan dolayı doğada güce ve büyüklüğe dayalı mutlak bir önem ve değer hiyerarşisinden söz edilemez. Çok önemsiz görünen şeyler çok önemli ve değerli olabilirken çok küçük ve etkisiz görünen şeyler de çok büyük etkilerde bulunabilir. Bu görüşün kültürümüzdeki yansımaları Yunus Emre'nin şu dizeleri açıkça ortaya koymaktadır: "Bir sinek bir kartalı salladı vurdu yere / Yalan değil gerçektir ben de gördüm tozunu." (Yunus Emre, 2014, s. 369). Bu dizeler ilk bakışta absürt ya da mübalağalı

bir anlatım gibi görünse de ekoeleştirel bir bakış açısıyla bakıldığında hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığı anlamını da ortaya koyabilmektedir.

1. EKOELEŞTİRİ VE EDEBİYAT

Sanayi ve teknolojiyle elde edilen kazanımların karşısında doğada yerine konulamayacak olan kayıpların yaşanması bilim insanları ile birlikte sanatçıları da harekete geçirmiştir. Ekoeleştiri böylesine bir hareketin sonucunda disiplinler arası bir sistem olarak ortaya çıkmıştır. Özdağ (2005, s. 16), doğa yazını endüstri çağının bir yan ürünü olarak görmektedir. Bu açıdan bakıldığında ekoeleştirelinin aynı zamanda bir modernleşme ve kapitalizm eleştirisi olduğu da söylenebilir. Batıda 1950'lerden sonra artan çevre sorunları hayatı tehdit edecek düzeylere gelmiştir. Bu gelişmeler karşısında Callenbach,1975'te ekolojik hayat anlayışının tasarımı durumunda olan *Ekotopya* adlı romanını yazmıştır (Eryılmaz, 2021). Bu kitap birçok ülkede büyük yankılar uyandırarak ekolojik bilincin oluşmasına da büyük katkılar sağlamıştır.

Ekoeleştiri, edebiyatın doğaya karşı sorumluluk düzeyidir. Rueckert ekoeleştiriye, "ekoloji prensiplerinin edebiyata uyarlanması olarak tanımlamaktadır" (Oppermann, 2012, s. 10). Edebiyatın öğreticiliği ders kitaplarındaki gibi değildir. Birincil amacı öğreticilik olmayan edebiyat, sahip olduğu nitelik ve donanımlarından dolayı insan davranışlarına etki edebilmektedir. Hatta bu niteliğinden dolayı tarih boyunca bir öğretim yöntemi ve aracı olarak da kullanılmıştır. Onun öğreticiliği, çok daha etkili olan sezdirme yoluyla gerçekleştirilir. Özdağ (2005, s. 17), ekolojik metinlerin okur üzerindeki etkilerini şu şekilde açıklamaktadır: "Yazarın kişisel gözlemlerine ümitleri, duyguları inançları da eklenir. Ortaya çıkan güçlü lirik anlatım yazarın gözlemlerinin kişiliği ve duygularıyla buluşmasından kaynaklanır. Bu lirik anlatım ister istemez okurun doğaya bakışını değiştirir." Yüzünü doğaya dönen yazar, bir yandan sanatsal üretimini gerçekleştirirken bir yandan da doğaya karşı duyarlılık geliştirme işlevini yerine getirmiş olur. "Ekoeleştiri, bozulan ekolojik dengelerin sosyal ve kültürel etkilerini sosyo-kültürel bağlamda incelemektedir. Canlıların ve cansız olarak tanımlanan inorganik maddelerin birbirleri ve çevreleri ile ilişkilerinin edebi metinlerde nasıl betimlendikleri, edebiyatın söz konusu ilişkiler ağına yaklaşımı, edebi ve kültürel anlatılarda dil kullanımı, ifade biçimleri ve yöntemleri, ekoeleştirelinin odaklandığı başlıca ilgi alanlarını oluşturmaktadır" (Oppermann, 2012, s. 9). Görüldüğü üzere ekoeleştiri edebiyat ile bilimler arasında disiplinler arası bir ilişki kurarak insanlarda çevre bilinci oluşturmayı amaçlamaktadır.

Her ne kadar ekoeleştirelinin hala kullanılan yaygın tanımı ilk olarak 1996 yılında Cheryll Glotfelty (Oppermann, 2012, s. 9) tarafından yapılmış olsa da sanatçıların doğaya yönelmelerinin, onda farklı felsefeleri bulup yaşatmalarının tarihi çok daha eskilere dayanmaktadır. Bu çalışmada da kuramın ortaya çıkışından çok önce yaşamış olan Sabahattin Ali'nin (1907-1948) Rüzgâr şiiri ekoeleştirel açıdan incelenecektir.

2. ÇÖZÜMLEME

Arzularım muayyen bir haddi aşınca
Ve kulaklar sözlerime sağırlaşınca

Bir ihtiras duyup vahşi maceralara
Çıkıyorum bulutları aşan dağlara.
Tanrıların başı gibi başları diktir,
Bu dağları saran sonsuz bir genişliktir,
Ben de katıp vücudumu bu genişliğe,
Bakıyorum aşağılarda kalan hiçliğe.

Bu dağların bir rakibi varsa rüzgârdır.
Rüzgâr burda tek başına bir hükümdardır.
Burda insan duman gibi genişler, büyür.
Bu dağlarda ıstıraplar, sevinçler büyür.
Buralarda her düşünce sona yakındır,
Burda her şey bizden uzak, 'O' na yakındır.
Burda yoktur insanların düşündükleri,
Rüzgâr siler kafalardan küçüklükleri.
Yanağıma çarpar geniş kanatlarını,
Ve anlatır mabutların hayatlarını.
Arasıra kulağını bana verdi mi,
Ben de ona anlatırım kendi derdimi.

'Ey dağların dertlerini dinleyen rüzgâr!
Benim artık yalnız sana itimadım var.
Gelmiş gibi uzaktaki bir seyyareden
Yabancıyım bu gürültü dünyasına ben.
Etrafımın sözlerine aklım ermedi,
Etrafım da bana asla kulak vermedi.
Senelerden beri hala anlaşılmadık,
Ben de kestim anlaşmaktan ümidi artık.
Gözlerimde hakikati sezen bir nurla
Etrafımı süzüyorum biraz gururla.

Bir dürbünün ters tarafı gibi bu dünya
En büyük şey, en asil şey küçülür burda.
Burda yalan para eden biricik iştir,
Burda her şey bir yapmacık, bir gösteriştir.
Kimi coşar din uğruna geberir, yalan!
Kimi gider vatan için can verir, yalan!
Bir filozof yetmiş eser yazar, yalandır;
Bir kahraman istibdadı ezer, yalandır.
Şairlerin büyük aşkı fani bir kızdır,

Bu dünyada herkes sinsî, herkes cılızdır.
Ne hakiki aşktan burda bir çakan vardır,
Ne de onu görse dönüp bir bakan vardır,
Her büyüklük cüzzam gibi dökülür burda,
En muazzam ölüm bile küçülür burda.
Benim kafam acayıp bir dimağ taşıyor,
Her dakika insanlardan uzaklaşıyor.
Zaman zaman mağlup olsam bile etime,
İnsan olmak dokunuyor haysiyetime.
Büyük, temiz bir arkadaş arıyor ruhum,
İşte rüzgâr, şimdi sana sığınıyorum!
Asaletin yeri yoktur gerçi hayatta,
En asil şey seni buldum kâinatta,
Güneş gibi ne bin türlü ışığın vardır,
Ne de süse, gösterişe baktığın vardır.
Deniz gibi muamma yok derinliğinde,
Bir ferahlık, bir saflık var serinliğinde.
Bir dev gibi küçük, mızımız sesleri yersin,
Allah gibi görünmeden hüküm sürersin.
Düşmanıyım ben de cılız güzelliklerin,
Rüzgâr! Bu dağ başlarında çırpınan serin
Kanatların gökyüzünde akan bir seldir,
Bana kudret ve cesaret veren bir eldir.
Beşerlikten uzaktayım senin ülkende,
Senin gibi azamete aşıkım ben de.
İşte Rüzgar! Senin gibi ben de deliyim.
Islıklarım senin gibi inlemelidir,
Herkes beni ürpererek dinlemelidir.
Rüzgar! Sana, yalnız sana benzemeliyim (Ali, 1990, s. 74-79).

Sabahattin Ali'nin *Dağlar ve Rüzgâr* adlı şiir kitabı daha önce dergilerde yayınlanmış olan ve şairi tarafından seçilerek oluşturulan bir kitaptır. Bu çalışmada incelenecek olan Rüzgâr şiiri kitabın sonlarında yer almaktadır. Kitapta yer alan diğer şiirlerin hemen hepsinde dağ, rüzgâr ve doğaya ilişkin bir ifade ya da bir imgeye yer verilmiştir. İncelenen şiir kadar incelenmeyenler de bu bakımdan tematik olarak bu şiirle bir bütünce (corpus) oluşturmaktadır. Kitapta yer alan diğer şiirler dörtlüklerden oluşurken Rüzgâr şiiri beyit düzeneği ile kurulmuş olup 34 beyit ve 6 bentten oluşmuştur. Diğer şiirlere göre daha uzun olan Rüzgâr şiiri konu ve içerik özellikleri bakımından diğer şiirleri kapsar niteliktedir. Şiir üslup özellikleri bakımından anlatsal özellikler de göstermektedir. İnsanlardan kaçarak dağlara sığınıp oradan hayatı doğa aracılığıyla sorgulayan bir

kişinin anlatısına yer verilir. Anlatıyı oluşturulan çatışmalar da mekân üzerinden gerçekleştirilmektedir.

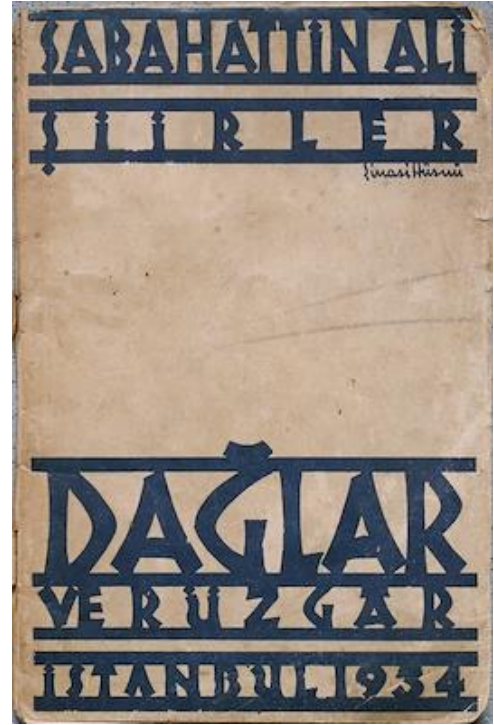
Rüzgâr şiirinin anlamsal yapısı bu sorgulamalardan hareketle kurgulanan karşıtlıklara dayandırılmıştır. Bu karşıtlıklar; dağ-ova (yükseklik alçaklık), medeniyet–vahşilik ve insan-insan dışılık üzerine kurgulanmıştır. Şiiri bu başlıklar altında incelemek ekoeleştirel bakış açısına da uygun düşmektedir.

2.1. Dağ-Ova (Yükseklik Alçaklık)

Rüzgâr şiiri ilk bentten itibaren dağ mekânıyla bir bütünlük kurarak doğal bir atmosfer oluşturur. Şiirin bu mekân algısı kitabın ilk şiiri olan Dağlar şiiriyle de bir bütüncü oluşturmaktadır. Dağ mekânı Sabahattin Ali'nin bütün eserlerinde önemli bir yer tutmuştur. Dağlar, insanın yaşam alanı olmaya en az elverişli olan mekânlar arasında yer almaktadır. İnsandan uzak olmaları dağların doğallıklarını koruyabilmelerini sağlamıştır. Romantiklere kadar bu doğal alanlar daha çok kültürden, medeniyetten uzak mekânlar olarak görülmüş ve çoğu kez de küçümsemmiştir. Burnet, dağları yeryüzünün kırışık ve yaralarına benzeterek onları doğanın bir kusuru olarak görmüştür (Tont, 2001, s. 38). Bu küçümsemelerin yansımaları Türkçe söz varlığında da açıkça gözlenmektedir. “Dağlı” kelimesi Türkçe sözlükte (2006) kaba saba, görgüsüz olarak tanımlanmaktadır. Orman, dağ gibi mekânlar toplumsal düzlemde de tekinsiz yerler, korku ve tehdit alanları olarak görülür. Bu bakış açısı da insan merkezli ideolojinin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Şehir, medeniliğin; dağ ise kabalığın simgesi olarak kabul edilmiştir. Yine bu anlam doğrultusunda oluşturulan “dağ adamı” söz öbeği de beğenmemeyi ve kabalığı işaret etmektedir. “Dağa çıkmak”, “dağa kaldırmak” gibi kalıp sözler de yasa dışılığı ifade etmesi bakımından olumsuz anlamları içermektedir.

Sabahattin Ali hem *Rüzgâr* hem de *Dağlar* şiirinde dağları öncelikle şehir ve ova karşıtlığı içinde anlamlandırmıştır. Bu karşıtlık ilk olarak kitabın ilk şiiri olan *Dağlar* şiirinde karşımıza çıkar. *Dağlar* şiiri adeta *Rüzgâr* şiirinde devam etmektedir. Her iki şiirde de şehirden, insandan doğaya, dağlara doğru bir kaçış vardır ve bu yönelmenin gerekçeleri her iki şiirde aynı nedenlere dayandırılır: *Dağlar* şiirinde “insan sohbetleri yasak” (Ali, 1990, s. 21); dizesi ile *Rüzgâr* şiirindeki “Ve kulaklar sözlerime sağırlaşınca” (Ali, 1990, s. 74) dizesi iletişimsizliği ifade etmektedir. İnsanlara yabancılaşan onlara derdini anlatamayan şairin huzur bulduğu yer insanın olmadığı yerlerdir: Orası da dağlardır. Orada dinlediği, dolayısıyla dilinden anladığı bir doğa ve onu dinleyen bir rüzgâr vardır.

“Yanağıma çarpar geniş kanatlarını,
Ve anlatır mabutların hayatlarını.

Arasına kulağını bana verdi mi,

Ben de ona anlatırım kendi derdimi" (Ali, 1991, s. 74).

Şair, bu noktada dağlar için daha önce vurguladığımız olumsuz özelliklerin tersine olumlu hatta yüceltici bir tutum sergiler. Dağlar ve ovalar, şiirde yükseklik - alçaklık ilişkisinden hareketle bir yönelim metaforu olarak kullanılmıştır. Metaforlar ekolojik metinlerde önemli bir yer tutar. Bu doğrultuda Sazyek, ekoeleştirmenin dikkat etmesi gereken durumları şu şekilde ortaya koyar: "Ekoeleştirmenler ise bu metaforların izlerini sürerek metin içinde gömülü olan çevresel bilinçdışına ait kodları anlamlı hale getirir. Bu nedenle edebi metinlerdeki tekrarlara, ses ve temsil durumlarına parça bütün ya da tür cins ilişkisine dayanan metonomi (Mecaz-ı mürsel), ya da sinekdokilere özellikle dikkat etmek gerekir" (2022, s. 604).

Lefebvre, şair ve yazarların, tarih boyunca "soylu abartmaları içinde, çukuru, uçurumu ve bunların mantıksal sonucu olarak dorukları, zirveleri" (2014, s. 253) bir metafor olarak kullanmaları üzerinde durur. Sabahattin Ali de bu şairler arasında yer alır. Yönelim metaforları kavramlara mekân yönelimi verir (Lakoff ve Johnson, 2015, s. 40). Dağ ve ova metaforlarının anlamsal düzeyinin oluşumunda hem fiziksel hem de kültürel özellikler etkili olmuştur. Fiziksel özellikler bakımından dağların yüksek, ovaların ise alçak oluşu doğal olarak karşıt anlam düzeylerini ortaya çıkarır. Fiziksel olarak büyüklük, üstünlük, güçlü olma, görkemli görünüş dağlarla; alçak olma, güçsüzlük ve sıradanlık ise ovalarla ya da çukurlarla ifade edilmiştir. Bu anlam düzeyinin oluşturulmasında somut olandan hareket edildiği görülür. Dağlar şiirinde yer alan "Göge yakındır başları" ifadesi Rüzgâr şiirinde "Bulutları aşan dağlar" biçimine dönüşür.

Şiirde yer alan soyut anlam düzeyleri de somut anlam düzeylerinden hareketle oluşturulmuştur. Dağlar yükseldikçe, dağların doruklarına ulaşıldıkça aşağılara göre büyüyen bir genişliğe ulaşılır. Aşağılarda zeminle var olan bir sınırlılık varken yukarıda gökyüzüne getirilemeyen bir sınırsızlık söz konusudur. Bu durum şu şekilde bir görselle açıklanabilir (Görsel 1):

Görsel 1

Yukarıdaki resimde çerçeve büyütüldükçe alanı sonsuza doğru gidecek olan alan dağların üstüdür. Şairin "sonsuz genişlik" ifadesi hem matematiksel olarak hem de doğanın yapısıyla ortaya konulmuş olur. Bu metaforik anlam düzeylerinin oluşturulmasında fiziksel özelliklerin yanında kültürel kodlamalar da önemli bir yer tutar. Ovalar fiziksel olarak aslında genişliği ifade eden mekânlar iken aşağıda oluşu, şehir yaşamının kurduğu tuzakla şairi bunaltan bir darlık hissi veren mekanlara dönüşür. Bu histen kurtulmak ise o mekândan ayrılmakla mümkün olur. Aşağılardan yukarılara doğru bir yönelme yaşanan sorunu çözecektir. Şair, vahşi maceralara ihtiras duyarak

dağlara çıkar. *Dağlar* şiirinde “bulutları aşan dağlar”, *Rüzgâr* şiirinde “Tanrıların başı gibi başları dik” olan dağlara dönüşür. Tanrı (Tengri) sözcüğünün özgün anlamı gökyüzüdür (Şirin 2015, s. 26). Yukarıda olan göksel olandır. Gökler tanrının mekânıdır. Sabahattin Ali *Rüzgâr* şiirinde bu ilişkiyi vurgulayan kavramları birbiri ardınca sıralar. *Tanrıların başı... , sonsuz genişlik, sona yakın olma, ‘O’na yakın, Allah gibi, mabutların hayatı ve azamet* gibi ifadeler doğrudan ya da dolaylı olarak tanrısal olanı çağrıştırmaktadır. Bütün bu kavramlar yükseklik, ululuk ilişkileri içinde anlamlandırılmıştır. Göksel olana yönelmesi bakımından dağlar birçok kültürde kutsallık kazanmıştır. Bu yüzden Türkçede ve birçok dilde yüksek dağlar göğe yönelmeleri bakımından gök ve tanrı anlamlı sözlerle adlandırılmıştır (Şirin, 2015, s. 27). Dağlar, Tur Dağı ve Hıra Dağı örneklerinde olduğu gibi dinlerin ortaya çıkışında vahiy gelen mekânlar olması bakımından da önemli bir yere sahiptir. Bu türden olgular da dağlara kutsiyet kazandırmıştır. Bu olgulardan da hareketle dağlar, şairin tanrısal hakikat alanı olur; onun karşıtı olan ve insanların yaşam alanını oluşturan ovalar ise ‘aşağıda kalan hiçlik’e dönüşür. Böylelikle karşıt mekânlar bizi aynı zamanda insani – ilahi olanın karşılaştırmasına götürmektedir. El değmemiş ve insandan uzak olan doğanın simgesi olan dağ ve rüzgârın tanrı katında oluşuna dikkat çekilir. Şairin bu mekânlara yönelmesinde sosyal huzur arayışının yanında manevi bir huzur arayışının da payı olduğu söylenebilir.

Sabahattin Ali

“Buralarda her düşünce sona yakındır

Burda her şey bizden uzak, “O’na yakındır” (Ali, 1990, s. 74).

Şiirde kullanılan yükseklik (dağ) ile alçak olma durumu (Ova-Şehir) karşıtlık ilişkisi içinde farklı anlam düzeylerini ortaya çıkarmaktadır. Şiirde yönelim metaforunun oluşturduğu anlam düzeyleri şu şekilde tablolaştırılabilir:

Yükseklik (Dağ)	Alçak Olma (ova-şehir)
Mutluluk: Bu dağları saran sonsuz genişliktir	Mutsuzluk: Şehirler bana bir tuzak
İletişim: Ben de ona anlatırım kendi derdimi	İletişimsizlik: Kulaklar sözlerime sağırlaşınca
İlahî: Burda her şey bizden uzak, O’na yakındır	İnsani: Burda yoktur insanların düşündükleri
Büyüklik: Tanrıların başları gibi başları diktir	Küçüklük: Rüzgâr siler kafadan küçüklükleri
Doğal: Gözlerimde hakikati sezen bir nurla)	Yapay: (Bir dürbünün ters tarafı gibi bu dünya)
Kusursuzluk: Senin gibi azamete aşıkım ben de	Kusur: (Beşerlikten uzaktayım senin ülkende)
Değerli: Burda insan duman gibi genişler, büyür	Değersiz: (Bakıyorum aşağılarda kalan hiçliğe)

Tablo: Yönelme metaforlarının şiirdeki görünüşü

Yukardaki tabloda da görüldüğü üzere şair yönelme metaforlarıyla birbirine karşıt iki durum betimlemiştir. Dağ mekânı insandan uzak, Allaha yakın olan mutluluk ve huzura ulaşma yeri olarak görülmüştür. Bu mutluluk mutsuzluk durumlarının nedenleri ile dağ şehir karşıtlığı bağlamında kurulan anlam ilişkileri onun diğer eserlerinde de sık sık karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Medeni-Yabani

Doğal olandan kültürel olana geçiş, kültür ve medeniyet algısı açısından modern hayatın takdirini kazanmasını sağlamıştır. Kültür ve medeniyetle birlikte güçlenen insan, doğal olanı tarihin ilk dönemlerden itibaren küçümsemiş ya da birer tehdit olarak görmüştür. Gılgamış destanındaki Gılgamış ve Enkidu bu karşıtlığın ilk temsilcileri olarak gösterilebilir (Bulut Sarıkaya, 2012, s. 101). Bu daha sonraki dönemler için de geçerli olmuştur. Medeni, uygar dünya, medeniyet düşmanı olarak gördüğü barbarlarla (!?) sürekli olarak savaş halinde olmuştur. *"Medeniyet" kavramı teknoloji ve dünya görüşünden adab-ı muaşerete kadar uzanan geniş bir olgular kümesini ifade ederek, Batı'yı, kendisiyle aynı çağı paylaşan ancak "ilkel" olan toplumlardan ayırır* (Göle, 2019, s. 31). Barbarların varlığı medeni dünyanın işledikleri vahşetlere gerekçeler oluşturmasının önünü açmıştır. Kavafis *Barbarları Beklerken* adlı şiirinde de böylesine bir gerekçeden söz eder.

"Çünkü karanlık bastı, barbarlar hala görünmedi.

Sınır boylarından gelenlerin dediğine bakılırsa

Barbar marbar yokmuş ortalıkta.

Peki, şimdi halimiz n'olacak barbarlarsız?

Onlar bir tür çözümdü bizim için." (Kavafis, 1997, s. 49)

Kavafis'in şiirinin ana düşüncesini J. M. Coetzee *Barbarları Beklerken* adlı romanında da ileri sürer. Medeniyet, Akif'in deyişiyle *'tek dışı kalmış canavar'* dönüşerek her tarafa saldırır.

Doğal (dağlı) insan ve kültürel (şehirli) insan karşıtlığı Sabahattin Ali'nin birçok eserinde önemli bir yer tutar. Onun en önemli eserlerinden biri olan Kuyucaklı Yusuf da bu karşıtlık üzerine kurulmuştur. Şehir yaşamına değil, kasaba yaşamına bile uyamayan bir Yusuf söz konusudur. Yusuf'un uyumsuzluğu ve yabanıllığı şu şekilde ifade edilir: "... kendini burada oldukça yabancı buluyordu. Buranın insanları çok şeyler biliyorlardı; kendisinin hiç bilmediği birtakım şeyler... Ve bu bilgiçlikleri her tavırlarından dökülüyordu. Bu yabancı çocuğa evvela ehemmiyet vermediler; fakat asıl ve hakikaten ehemmiyet vermeyenin bu yabancı çocuk olduğunu fark edince onunla alay etmek, onu kızdırmak istediler" (Ali, 2008, s. 27). Ne yaparsa yapsın geldiği ortama alışamayan Yusuf içinden çıkamadığı durumlarda hemen kendini kasabanın / ilçenin dışına, doğaya atar: "Hakikaten, ne yaparsa yapsın, kimlerle arkadaş olursa olsun, alışamıyordu bu şehirlilere vesselam..." (Ali, 2008, s. 32). Bu uyumsuzluk romanın sonuna kadar devam eder ve romanın sonunda da atını dağlara süren bir Yusuf vardır. Ömrünün en korkunç yıllarının geçtiği yer olan kasabadan kaçışı dağlara doğru olur.

Sabahattin Ali aynı karşıtlığı Hasan Boğuldu hikâyesinde de kullanır. Yüksekoba'dan Emine ile Zeytinli'den Hasan'ın aşkının anlatıldığı hikâyede dağlı-ovalı karşıtlığı anlatının ana eksenini oluşturur. Bu karşıtlık iki kişiyle sınırlı kalacak olan ilişkinin bile önüne geçer. Aşk bile bu engeli

aşamaz: “Ama ben dağlıyım, bu çukur ovalarda kalamam. Yörük kızı dağdan köye, çadırdan eve inmemeli” (Ali, 2009, s. 495).

Sabahattin Ali'nin aynı anlayışla üzerinde durulması gereken hikayelerden biri de Değirmen'dir. Bu hikâyede bir çingenenin aşkı anlatılır. Çingener de Yörükler gibi göçebe yaşam biçimleriyle kentli, kültürel insan yaşantısının çok uzağına düşmektedir. Çingener göçebe yaşam tarzı bakımından doğaya bağlı hayat süren köylülerden bile uç noktaları temsil etmektedir. Hikâyede çingenerlere karşı biri küçümseme biri de yüceltmeye dayanan iki farklı bakış açısı yer almaktadır. Küçümseyici bakışta toplumun bakış açısından, kültürel özelliklerden hareket edildiği görülmektedir: “*Sen benim sevmemin nasıl olacağını bilirsin... Ben ki, arkamdan uşaklarını koşturan konak sahibi hanımlara başımı çevirmedim; yedi köye hükmeden eşraf bana gelip: 'Kızım senin için yataklara düştü, Çingene olduğunu unutup seni evlat gibi sineme basacağım, yalnız gel, gel de kızımızı kurtar!..' diye yalvardılar da, gene cevap vermeden yoluma gittim*” (Ali, 2007, s. 19). Görüldüğü üzere bireysel kabul edişte bile toplumsal bir reddediş vardır. Yazarın (anlatıcının) toplumsal bakış açısına karşıt olarak çingenerleri yücelten bir tutum içinde olduğu görülür: “*Siz sevemezsiniz adaşım, siz şehirde yaşayanlar ve köyde yaşayanlar; siz, birisine itaat eden ve birisine emredenler; siz, birisinden korkan ve birisini tehdit edenler... Siz sevemezsiniz. Sevmeyi yalnız bizler biliriz... Bizler: Batı rüzgârı kadar serbest dolaşan ve kendimizden başka Allah tanımayan biz Çingene'ler. Dinle adaşım, sana bir Çingene'nin aşkını anlatayım...*” (Ali, 2007, s. 14). Yazar burada da yerleşik hayat sürenlerle çingeneri karşılaştırır. Karşılaştırmanın bir tarafında şehir ve köyde yaşayanlar, birisine itaat edip birine emredenler, birisinden korkarak birisini tehdit edenler yer alırken diğer tarafında Batı rüzgârı kadar serbest dolaşan ve kendilerinden başka Allah tanımayan çingenerler yer almaktadır. Rüzgârın serbestliğiyle özdeşleştirilen çingenerler doğallığın, doğayla iç içeliğin temsilcileri olmaktadır. Yazar, en insani duygu olan aşkı, genel hayat dizgesi içinde çok marjinal kalan çingenerlerin hakkı olarak görür.

Kürk Mantolu Madonna'nın Raif'i de insandan uzak kalıp tabiata sokulan biridir. Tabiatın mantığını her şeyin üstünde tutan Raif, Maria Puder ile olan ilişkisinin tabii yolla gelişmesini bekler ve suni yönlendirmenin doğru olmayacağını vurgular. (Ali, 2009b, s. 100)

İçimizdeki Şeytan romanında da Ömer'in tabiat algısı kültürel ve ilkel insanın karşılaştırmasına dayanır: “*Böyle bir geceyi bütün varlığımızla içemeyişimizin sebebi kafamızı birçok saçma şeylerin doldurmuş olmasıdır. On bin yirmi bin sene evvelki insanlar gibi olabilesek, tabiatı onların gözüyle görsek muhakkak ki şimdi burada böyle sükûnetle oturamazdık. Onlar güneşi, ayı falanca büyük tepeyi veya filan bulutu ve yıldırım babalarının hayrına mı Allah yaptılar? Onlar tabiatı saklı duran ruhu bizden iyi anlamışlardır. Hâlbuki bizim bunu yapmamıza imkân yok. Mini mini kafamızı ukalaca kitaplar, birbirinden çürük bilgiler, neticesi olmayan hesaplar ve Allah kahretsin karmakarışık menfaat düşünceleri dolduruyor. Söyle hangi ilim, hangi şiir, hangi aşk, hangi devlet bu manzaradan daha güzel daha muhteşemdir? Buna rağmen burnumuzu kaldırmadan bozuk kaldırımlarda yürüyüp gitmekte devam ediyoruz. Dünyadaki insanların acaba kaç binde biri şu anda başını aya çevirmiştir? Hâlbuki o her şeyi, herkesi görüyor ve gafletimizin üstüne o tatlı, o tebessümünü serpiyor.*” (Ali, 2011, s. 97-98). Ömer bunları söyledikten sonra insandan kaynaklanan bütün olumsuzluklara rağmen tabiatın güzelliğine vurgu yapmaktadır.

Sabahattin Ali, ekolojik benliğinden uzaklaşan insanlara karşı bu benliği içinde yaşatan kişileri sıklıkla eserlerinin konusu haline getirir. Vahşi, dağlı ya da çingene olarak küçümşenen insanlara

karşı (güya) medeni olan insanların onları küçümsemesi, ötekileştirmesi ile ortaya çıkan bir mağduriyet vardır. Medeniyeti ilkel olandan ayıran ilk özelliği nazik (yapay) davranış oluştururken ikincisini ise *tabiata üstün gelme, tabiattan faydalanma* gayesi olmuştur (Şimşek, 2008, s. 119). İnsanların mekânsal konumlanışı onların tutum, davranış ve kültürlerini de derinden etkilemektedir. Sabahattin Ali, sosyolojik, kültürel durumları doğallık ve yapaylık ilişkisi içinde sunarak yeni anlam düzeyleri oluşturur. Onun bu yaklaşımı toplumsal ekoloji ile benzerlik göstermektedir. Bookchin, (1999, s. 44) toplumsal ekolojinin temellerini toplumla doğa arasındaki karşıtlık ve bölünmeye, insanların kendi aralarındaki çatışmalara dayandırmaktadır. Hemen hemen her ekolojik sorununun kaynağının toplumsal olduğunu iddia eder (Bookchin, 2015, s. 34). Toplumsal sorunlarda olduğu gibi ekolojik sorunların kaynağında da sosyal, siyasal ve kültürel temeller bulunmaktadır. Sosyal ekoloji bundan hareketle insanın insana ve insanın doğaya tahakkümünün kaldırılması biçiminde bir çözüm önerisi sunmaktadır (Huyugüzel, 2019, s. 141).

Görüldüğü üzere Sabahattin Ali *Kuyucaklı Yusuf* başta olmak üzere birçok eserinde modern dünyanın simgesi olan kent/kasaba yaşam alanlarına mesafeli duruşu ile dikkat çekmektedir. Roman ve hikâyelerinde uzun uzadıya vurguladığı bu mesafeli duruşunu *Dağlar ve Rüzgâr* şiirlerinde şiir dilinin imkânlarıyla yeniden ele alır. Edebiyatta sık sık karşımıza çıkan insan X doğa çatışmasını Sabahattin Ali, **insanXinsan** mücadelesi üzerine kurgular. Burada sözü edilen insan karşıtlığı mekânlarla ayrıştırılan **yabanıl (doğal)Xkültürel** insanın karşıtlığıdır. Sabahattin Ali'nin itiraz ettiği kültürel dünya yabancılaşma üzerine kuruludur. Yabancılaşma da modern dünya ve edebiyatın en önemli konuları arasında yer almaktadır. Marx yabancılaşma teorisinin kavramsal yapısını "insanlık, üretim ve doğa" üçlüsünün içinde ele alır (Foster, 2015, s. 13). Yabancılaşma diğer eserlerinde olduğu gibi *Rüzgâr* şiirinde de ele alınır.

"Gelmiş gibi uzaktaki seyyareden
Yabancıyım bu gürültü dünyasına ben
Etrafımın sözlerine aklım ermedi
Etrafım da bana asla kulak vermedi"

Sabahattin Ali, kültürel dünya ile oluşturulan değerlerin neredeyse tamamını büyük bir yapaylık ve çıkarıya dayanan bir düzen içinde oluşturulduğunu dile getirir. Yalan, "para eden biricik iştir." Her şey tersine çevrilerek değer görür. Bu tersine döndürme biçimini de "Bir dürbünün ters tarafı gibi bu dünya" dizesiyle dile getirir. Dürbün düz bakıldığında uzaktakini büyütüp yakına getirirken ters tarafından bakıldığında da büyük olanı ve yakındakini küçülterek uzak gösterir. Böyle olunca da önemli ve değerli olanlar önemsiz ve değersiz hale getirilir. Hemen yanı başında büyük ve değerli olan şeyler uzaklaştırılarak ötekileştirilir. Algılardan yararlanılarak hakikatten uzaklaşan bir hayat kurgulanır. Değerliler değersiz olurken değersizler de değerli hale gelir: "Burda her şey bir yapmacık, bir gösteriştir." Şiirde vurgulanan "burda" sözcüğü insanlar arasını işaret etmektedir. İnsanların hakikatten koparak sergiledikleri "-miş gibi yapma"ya dayanan yapaylık vurgulanmaktadır.

"Ne hakiki aşktan burda çakan vardır,
Ne de onu görse dönüp bakan vardır,
Her büyüklük cüzzam gibi dökülür burda,

En muazzam ölüm bile küçülür burda.”

Sabahattin Ali dağları evcilleştirilemeyen insanın mekânı olarak görür. Onun eserlerinde doğa sığınabilecek, huzur bulunabilecek güvenli olan bir alan iken tekinsiz olanı insan oluşturmaktadır. Kaçınılması, sakınılması ve savunulması gereken varlık insandır. Evcilleştirilmiş medeni insan rıyanın ve aldatmanın peşinde iken doğadaki insan doğal olmak zorundadır. Lefebvre (2014, s. 107), doğal olanla toplumsal olanın karşılaştırmasını şu şekilde yapar: “Dağın üzerindeki şu kaya, şu bulut, şu mavi gökyüzü, şu kuş, şu ağaç yalan söylemez elbette. Doğa, olduğu gibi verir kendini: acımasızca, cömertçe. Doğa aldatmaz; size birçok kötü oyun oynar, ama bunu yalan söylemeden yapar. Toplumsal denen gerçeklik ise ikilidir, çokludur, çoğuldur. Hangi ölçülerde bir gerçeklik sağlar? Bu gerçeğe bir maddilik olarak sahip değildir; kendisi de böyle bir gerçeklik değildir. Son derece somut soyutlamalar içerir.” Bundan dolayı doğallığın mekânı olan dağlarda değerlerin en yücesini bulur. Yine dağlar, yücenin de yücresi olan rüzgârın tahtını oluşturduğu için daha da değerlidir. Sabahattin Ali’yi de doğanın riyakâr olmayan, aldatmayan bu yönü dağlara çeker. Dağlar şiirinde her dörtlükte yinelenen “*Benim meskenim dağlardır*” dizeleri Sabahattin Ali eserlerinin temel izleği haline dönüşür. Günay (2018, s. 48), da bu şiirle Sabahattin Ali’nin diğer eserleri arasındaki ilişkiye dikkat çeker. Lefebvre’nin belirttiği çoklu anlam düzeylerinden oluşan toplumsal gerçekliklerin alanı olan şehirler onun için birer tuzağa dönüşmektedir. Sabahattin Ali’nin eserlerindeki bu izlek Paul Shepard’ın şu sözlerinin edebi söylemi gibidir: “*İçimizde derinlerde bir yerlerde kendimizi değiştirebilme gücümüz olduğu gibi kültürümüzü değiştirebilme gücümüz de vardır. Eğer insan yeryüzünde varlığını korumak istiyorsa beş milenyumdur devam eden kentleşme medeniyeti geleneğinden vazgeçerek ekolojik olarak duyarlı ahenk ve uyum odaklı yabanıl düşünceli bilimsel ve spiritüel kültür kavramını benimsemelidir **yabanilik** tam bir farkındalık durumudur. Bu yüzden ona ihtiyacımız var*” (Shepard’dan aktaran Bulut Sarıkaya, 2012, s. 111). Doğa, Sabahattin Ali’nin hoşnut olmadığı toplumsal yapı ve ilişkiler ağındaki sorunlara getirilen eleştirilere bir çeşit çözüm önerisidir.

Sabahattin Ali hem *Dağlar* hem de *Rüzgâr* şiirinde doğayla bütünleşmektedir. “*Başım dağ, saçlarım kardır*” Bu doğa duyarlılığı taşıyan sanatçıların genel tutumu olarak görülür. Opperman (2008, s. 78), doğa etiğine duyarlı olan sanatçıların bedenlerini doğal ortama katarak, doğayla bedensel olarak birleşerek yazdıklarına dikkat çeker. Doğaya dönme, doğayla bir olma isteği Sabahattin Ali’nin eserlerinde sıklıkla görülen bir eğilimdir. Şairin ekolojik benlik oluşturmak için doğanın güçlü unsurları ile bütünleşme isteği içinde olduğu sezilir. Yeryüzü şekilleri ile bedenin benzerlik ilişkisinden hareketle ve karlı oluşuyla dağ baş ile ilişkilendirilmiştir. Bu yeni bir durum değildir. Dağ ile baş ilişkisinde dik duruş, tek başınalık ve olgunluk ilişkilerinden hareket edilmiştir. Olgunluk düşüncesi ise başı karlı, saçları aklaşmış insan teşbihi ile pekiştirilmiştir. İç dünyasını destekleyen ve manzarayı tamamlayan en önemli etmenlerden biri de rüzgârdır. Rüzgâr deli oluşuyla farklılığını ortaya koymaktadır. Dağlar şiiri Rüzgâr şiiriyle bir bütüncü içinde değerlendirilebilecek kodlar içermektedir.

Sabahattin Ali’nin çevre duyarlılığı yalnızca onu korumak ya da ona değer vermek düzeyinde değildir. Onun doğa algısı ve düşüncesi içerisinde sosyolojik ilişkilendirmelerin daha çok öne çıktığı görülmektedir. Doğa insan ilişkilerinin karşılaştırılıp tartışmaya açıldığı bir araca dönüşmektedir. İnsan, içinde yer aldığı ekosistemin bir parçasından başka üstün bir değer taşımaz. Her parça birbiri

için önemli ve değerlidir. Bu parçalardan birinin eksilmesi ya da etkisini yitirmesi sistem içinde öngörülemez büyük yıkımlara sebep olabilir. Ekosistem içinde gerçekleştirilen herhangi bir tahribat doğrudan ya da dolaylı olarak bütün varlıkları etkilemektedir. Bu yüzden insan, kendi varlığını çevresinin varlığı ile bir bütün olarak düşünmelidir. Naess (1995'ten aktaran Bulut Sarıkaya, 2012, s. 100) ekoeleştirel bakışa yeni bir boyut kazandırarak derin ekoloji düşüncesine ulaşır. Bu boyutta insanın bencillik ve hırslarından arındırılmış ve kendini doğayla bir bütün olarak gören bir tutum sergilenmesi beklenmektedir. Bu aşamada "insanın kendini insan olmayan canlıların yerine koyarak" kendini onlarla özdeşleştirmesini ve bu sayede daha kapsamlı ve geniş çerçeveli bir kimliğe kavuşmasını sağlamaktadır.

3.3. İnsan-İnsan Dışılık

İnsanın doğaya egemen olmaya başlamasından sonra onun kurduğu insan temelli değer sistemi egemen olmaya başlamıştır. İnsan için faydalı olan şeyler, değerler hiyerarşisinde yükselirken faydasız olan ise yok hükmünde görülmüştür. İnsan odaklı bakış açısı doğadaki dengeleri temelinden sarsmıştır. İnsan odaklı değer hiyerarşisinde hem doğal hem sosyal değerlendirmeler çıkara dayalı bir yapı göstermiştir. O halde iki farklı değer dizgesi ortaya çıkmaktadır: Biri insanın belirlediği, diğeri ise doğanın belirlediği. Sabahattin Ali, Rüzgâr şiirinde de insan ve insan dışı kavramlar ile değer dengesini yeniden tartışmaya açmaktadır. İnsanların kendi aralarında da değerliler ve değersizler yer almaktadır. Kendi içindeki değer hiyerarşisinde yaşanan çatışmalar toplumsal yapıda değişiklikler getirebilir. Bu türden değişimler insanlık tarihi boyunca çok nadir görülmüştür. Değişimlerin yaşanmadığı durumlarda da değişim talep edenler dışlanmış ya da cezalandırılmıştır. İnsanlar arasında değer ve kabul görmeyiş kişiyi toplum dışına iter. Yaşadığı ortama uyum sağlayamayan şair de dağlara (doğaya) yönelir. Bu aşamada insanın alternatifi olarak da insan dışılık gündeme gelir.

"Etrafımın sözlerine aklım ermedi,
Etrafım da asla bana kulak vermedi.
Senelerden beri hala anlaşılmadık,
Ben de kestim anlaşmaktan ümidi artık "

Şair, insanlarla kurmakta zorlandığı iletişimi doğayla kurmakta zorlanmaz. Doğada kuş sesinden rüzgâr sesine kadar her canlı ve varlığın bir temsil düzeyi vardır.

"Yanağıma çarpar geniş kanatlarını,
Ve anlatır mabutların hayatlarını.
Arasına kulağını bana verdi mi,
Ben de ona anlatırım kendi derdimi"

Bu temsil düzeyini görmek istemeyen ve kabul etmeyen yalnızca insandır. Şair bu türden tutumların dışına çıkarak insan merkezli dünya algısına karşı bir farkındalık getirmeye çalışmaktadır. Bu farkındalık durumunun gelişmesi hakikat arayışının kapılarını aralayacaktır. Hakikat ise kendini insan dışılığında gösterir.

"Ey dağların dertlerini dinleyen rüzgâr!
Benim artık yalnız sana itimadım var. "

Hakikat peşinde olan şair ilk iş olarak insanlardan uzaklaşarak hakikati içinde barındıran doğaya yönelir. Rüzgârın ülkesine, (Beşerlikten uzaktayım senin ülkende) dağlara gelen şair akıldan çok duyguların coşkusuna kendisini kaptırır. İnsanın dünyası; sağırlaşan kulaklar, gürültüler dünyası ve insanların düşündükleri biçiminde ifade edilmektedir. Böyle bir dünyadan kaçma tutkusu ağır basar. İnsanların dünyasından kaçanın bir insan olması da manidardır ve şair bu özelliğinin de farkındadır. Şairin eleştirdiği durumlar zaman zaman şairde de kendini bir iç çatışma olarak gösterse de hemen kendini toparlar.

“zaman zaman mağlup olsam bile etime
İnsan olmak dokunuyor haysiyetime.”

İnsana ve insan olmaya karşı sınırlarını bu şekilde kesin bir biçimde çekerken insan dışı varlıklara da değer hiyerarşisinde önemli bir yer verir. Bu değer hiyerarşisinde bir bütünlük, tamamlayıcılık göze çarpar. Dağların yüceliği bulutlar ve sonsuz genişlikle ifade edilirken Dağların rakibi olarak rüzgâr görülür. Rüzgâr daha sonra sırasıyla diğer doğa unsurlarıyla da karşılaştırılır: İlk olarak güneşe yer verilir. Dünyada hayatı var edişiyle çok önemli bir yere sahip olan güneş, “bin türlü ışığı” ile gösteriş ve şatafatın bir göstergesi olarak olumsuzlanır. İkinci olarak içinde birçok bilinmezlikleri saklayan denizle karşılaştırılır. Güneşte görünen, denizde ise görünmeyen / bilinmeyen eleştirilir. Rüzgâr görünmeden hüküm sürüşü, varlığını hissettirişiyle Allah’a benzetilir. Bütün bu yaklaşımlar transandantalist bir tutuma işaret etmektedir.

SONUÇ

Sabahattin Ali, Rüzgâr şiirinde doğrudan doğruya doğayı koruma, ona sahip çıkma ya da doğada gerçekleştirilen tahribatı gösterme ve bunlara çözüm yolları bulma gibi iletileri önceleyen bir tutum içinde değildir. Tam tersine insanı koruyup kollayacak olanın doğayla ve doğallıkla gerçekleşeceğini savunmaktadır. Bundan dolayı da doğal olan dünya ya da doğal dünyayla uyumlu bir biçimde sürdürülen hayatları ve hayat biçimlerini yüceltir. Doğal ve kültürel olanın karşılaştırmasını yaparak kültürel olanın olumsuzluklarından doğal olanın huzur vericiliğine sığınır. Doğaya sığınmanın iki temel nedeni vardır: Birincisi insanların dünyasında süren ilişkiler ağının yozlaşması, yani insanların iticiliği; ikincisi ise doğanın güzelliği ve çekiciliğidir.

Sabahattin Ali, doğayı insan aktivitelerinin bir fonu olarak kullanmaz. Onun eserlerindeki doğa, olmazsa olmaz olan ve insanı daha insani kılacak olan bir erginleşme aracı olarak kullanılır. Kontrolden çıkıp dengesini kaybedip zalimleşen insanın kendisine yabancılaşmasının sağlanması da doğa ile ortaya konulur. İnsanın aldatıcılığına, ikiyüzlülüğüne karşılık doğanın doğallığı ve dürüstlüğüne yer verilir. Doğa (doğal olarak) sorunsuz bir biçimde doğanın kanunlarına uygun bir biçimde işlerken kanunsuzluk ve kural tanımazlık insandan kaynaklanmaktadır. Sabahattin Ali, Rüzgâr şiirinde doğayı keşfederek aslında insanın kendi gerçekliği ile yüzleşmesini sağlar. Bu yüzleşmede insanın faniliği, küçüklüğü ve değersiz oluşu ortaya konulur. Bu sonucun ortaya çıkmasının sebebi yine insanın kendisidir. Kendisine ve çevresine yabancılaşan insan hakikat düzleminden saparak sanal değerlerin ve mutsuzluğun hüküm sürdüğü bir dünya kurmuştur. Mutlu olmak isteyen insanın ilk kaçış mekânı ise doğayadır. Rüzgâr şiiri bir doğaya kaçış şiiridir. Bu kaçışta hem doğanın hem de sosyokültürel olarak insanın ötekileştirilmesinden kaynaklanan bir

kaçış vardır. İnsan üzerinde oluşturulan tahakkümün, doğal olanı bozarak kuran şehirler aracılığıyla gerçekleştiği vurgusu yapılır. Hem insan hem de doğa üzerindeki tahakküm, doğal hayatla ortadan kalkacaktır.

KAYNAKÇA

- Ali, Sabahattin (1990). *Dağlar ve Rüzgâr, Kurbağanın Serenadı, Öteki Şiirler*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Ali, Sabahattin (2007). *Değirmen*. İstanbul: YKY.
- Ali, Sabahattin (2008). *Kuyucaklı Yusuf*. İstanbul: YKY.
- Ali, Sabahattin (2009). *Kürk Mantolu Madonna*. İstanbul: YKY.
- Ali, Sabahattin (2011). *İçimizdeki Şeytan*. İstanbul: YKY.
- Bulut Sarıkaya, Dilek (2012). "Gılgamış Destanına Ekoeleştirel Bir Bakış", *Ekoeleştiri: Çevre ve Edebiyat*. Serpil Opperman (Ed.). Ankara: Phoenix Yayınları.
- Dindar, Gülşah (2012). "Derin Ekoloji Hareketi ve Ekoeleştiri: Bir Garip Orhan Veli" *Ekoeleştiri: Çevre ve Edebiyat*. Serpil Opperman (Ed.). Ankara: Phoenix Yayınları.
- Eryılmaz, Çağrı. (2021). "Çevre Hareketinin Ekolojik Toplum Ütopyası – Callenbach'ın Ekotopya Romanı Üzerine Bir İnceleme", *Sosyologca* 21: 225-244.
- Göle, Nilüfer (2019). *Modern Mahrem*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kavafis, Kostantinos (1997). *Barbarları Beklerken*. E. Alova, Barış Pirhasan (Çev.:). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Lakoff George, Johnson Mark. (2015), *Metaforlar: Hayat, Anlam ve Dil*. Gökhan Yavuz Demir (Çev.), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Lefebvre, Henry (2014). *Mekânın Üretimi* Işık Ergüden (Çev.). İstanbul: Sel Yayınları.
- Oppermann, Serpil (2012). *Ekoeleştiri: Çevre ve Edebiyat*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Özdağ, U. (2005). *Edebiyat ve Toprak Etiği -Amerikan Doğa Yazınında Leopold'cu Düşünce-*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Sarıkaya, Dilek (2012). "Gılgamış Destanına Ekoeleştirel Bir Bakış", *Ekoeleştiri: Çevre ve Edebiyat*. (Editör: Serpil Opperman) Ankara: Phoenix.
- Sazyek, Esra (2022). "Ekoeleştiri Kuramı", *Edebiyat Kuramı ve Eleştiri*. Veysel Şahin (Ed.). Ankara: Akçağ Yayınları
- Şirin, Hatice (2015). *Kültürün Yazıtı-Notlar-*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Şimşek, Osman (2008). "Türkiye'de ve Batı'daki Medeniyet Kavramlarına Zihniyet-Özgün Sosyal Bilim- İktisat Etkileşimi Bağlamında Yaklaşım". *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 10/2: s. 115-139.
- Tont, Sargun A. (2001). *Sulak Bir Gezegendeki Öyküler*. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Yayınları.
- Tunç, Gökhan (2022). "Ekoeleştiri ve Gülten Akin'ın Yüksek evde oturanın Türküsü Başlıklı Şiiri". *Hikmet- Akademik Edebiyat Dergisi* 16: s. 368-382.
- Ünsaldı, Levent (2014). *Bir Ekonomizm Eleştirisi "Türkiye'de Kalkınma Fikri"*. Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Yunus Emre (2019). *Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri* Abdülbaki Gölpınarlı (Haz.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Melek İlayda Sarı

Türk Romanında Bilimkurgu

(1996-2019)

Günce Yayınları

Oktay Yivli

Öykü Nasıl Okunur

modern öykü ve yöntem

Günce Yayınları

İPEK DEMİR

Türk Romanında Distopya

(1990-2019)

Günce Yayınları

Yazma Sanatı

Türkçe Doğru ve Etkili Yazma Teknikleri

Prof. Dr. Önder Göçgün

Günce Yayınları